Mentaliseren bevorderend werken met ouders van jonge kinderen a.h.v. klinische interviews

Eileen Tang

29 mei 2018

Een klinisch vignet ter evocatie
(Zeanah, 2007, p. 10)

Clinician: What sort of personality did you'd think he'd have?

Mother: **Ah, um (*chuckle*), I thought he'd be a sweet little angle (*laughs, again*).**

I thought that they slept a lot, but then when he did sleep a lot, I worried so much that he was sleeping too much. This, you see, this is how he gives a cry, he just (*makes a crowing noise to demonstrate the baby's cry*). All right, sweetheart (*comforting baby*).

Clinician: Crows a little bit?

Mother: **Yeah, you want to fly? Want to fly? (*She is trying to quiet the baby by swinging him to and fro in front of her.*) Um, I don't know, you know? I didn't know what to expect. I guess I just expected this little Gerber baby, you know. That would just, um. I didn't think they could do so much so young. To be quite honest, I thought they just kind of were a sleepy thing in your arms for like 6 to 8 months. I just didn't really… he didn't look the way I thought that he would look. He came out with all of this hair and he looks different than what I thought he would look.**

Overzicht

1. Situering van klinische interviews binnen het klinisch instrumentarium

2. Het 'Working Model of the Child Interview' &
   Parental Reflective Functioning (PRF)

3. Mentaliseren bevorderend werken met ouders van infants

Overzicht

1. Situering van klinische interviews binnen het klinisch instrumentarium

2. Het ‘Working Model of the Child Interview’ &
   Parental Reflective Functioning (PRF)

3. Mentaliseren bevorderend werken met ouders van infants

Klinisch instrumentarium

- Voor overzicht: zie Casalin & Vliegen (2009)
- Twee “groepen”:
  - Observatiegebaseerde instrumenten
  - Interviewgebaseerde instrumenten

Observatiegebaseerde instrumenten

- Observatie van microprocessen
  - Onderzoek – klinische praktijk
  - Split-screen video-opname, bijv. still face procedure
  - Focus: veelal face-to-face interacties
  - Bijv.: Beebe et al.: kijkpatronen, faciale affecten, vocale ritmes, oriëntatiepatronen, aanrakingspatronen
- Observatie in natuurlijke omgeving
  - Functional Emotional Assessment Scale (FEAS; Greenspan, 1992)
    - seminaries Guy Couturier
  - Emotional Availability Scales (EAS; Biringen, 2008)
    - seminaries Nicole Vliegen

Interviewgebaseerde instrumenten

- Voordelen: grote diagnostische, pretherapeutische en therapeutische waarde!
  - Meer uitgebreide en diepgaande informatie dan louter interactieve gedragingen, m.n. subjectieve ervaringen (bijv. herinneringen, representaties) die interactieve gedragingen beïnvloeden!
  - Zet ouders actief aan tot nadenken over… cf. RF!
- Algemene kenmerken
  - Mentale representaties/interne werkmodellen (gehechtheidstheorie)
  - Inschatten RF mogelijk (mentalisatieraamwerk)
  - Typevoorbeeld: Adult Attachment Interview (AAI; George, Kaplan, & Main, 1985)
  - Andere in deze traditie:
    - Parent Development Interview – Revised (PDI-R; Slade, Aber, Bresgi, Berger, & Kaplan, 2004): kind, relatie met kind, en zichzelf als ouder
    - Adoption Expectations Interview (AEI; Luyten et al., 2008): kandidaat-adoptieouders

Overzicht

1. Situering van klinische interviews binnen het klinisch instrumentarium
2. Het ‘Working Model of the Child Interview’ & Parental Reflective Functioning (PRF)
3. Mentaliseren bevorderend werken met ouders van infants

Working Model of the Child Interview
(WMCI; Benoit, Zeanah, Nicholson, & Coolbear, 1997)

- Interviewleidraad
- Focus: kind en relatie met kind

  (emotionele reacties tijdens zwangerschap, persoonlijkheid en ontwikkeling kind, kenmerken van relatie met kind, moeilijkheden die ouder ervaart of in de toekomst verwacht bij kind, etc.)
- Twee manieren om te kijken naar de antwoorden van ouders:
  - Mentale representaties/interne werkmodellen (gehechtheidstheorie)
  - Reflectief functioneren (mentalisatieraamwerk)

Interne werkmodellen

- Definitie: innerlijke representaties van relaties met belangrijke anderen, nl. verwachtingen over de beschikbaarheid en responsiviteit van de gehechtheidsfiguur, gevormd vanuit de vroegste ervaringen in primaire gehechtheidsrelaties (Bowlby, 1973)
- Dit impliceert dat IWM noch directe afspiegelingen zijn van reële (vroegere of huidige) relaties, noch slechts fantasie, maar dat ze iets weergeven over de manier waarop iemand die relaties ervaren heeft, betekenis aan gegeven heeft, ermee omgegaan is
- IWM worden gekenmerkt door:
  - relatieve stabiliteit: de "bril" waar doorheen huidige relationele ervaringen begrepen worden en ook toekomstige relationele ervaringen vormgegeven worden
  - relatieve plasticiteit: nieuwe relationele ervaringen kunnen deze "blauwdruk" enigszins wijzigen, bijv. 'earned secure'

Interne werkmodellen a.h.v. WMCI

Inhoudelijk en vormelijk

- Perceptuele rijkdom
- Openheid tot verandering
- Intensiteit van betrokkenheid
- Coherentie
- Sensitiviteit in de zorg
- Aanvaarding
- Moeilijkheden bij het kind
- Angst voor veiligheid

Affectieve aspecten

- Vreugde
- Angst
- Trots
- Woede
- Schuld
- Onverschilligheid
- Teleurstelling
- Andere emoties

→ mentale representaties van de zorgfiguur over kind:
evenwichtig – onbetrokken – vervormd – verstoord

(Crawford & Benoit, 2009)

Mentaliseren – Een definitie

- De verbeeldende mentale capaciteit die ons in staat stelt om eigen gedrag en dat van anderen te begrijpen vanuit onderliggende mentale toestanden, zoals gevoelens, gedachten, intenties, verlangens, angsten; en het vermogen om deze capaciteit in te zetten om te anticiperen en invloed uit te oefenen op eigen gedrag en dat van anderen (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2002; Fonagy, Bateman, & Luyten, 2012)
- Of nog: Het vermogen om onszelf te zien van buitenaf en anderen te begrijpen van binnenuit (Midgley, Ensink, Lindqvist, Malberg, & Muller, 2017)
- ***Ouderlijk*** mentaliseren kan dan gedefinieerd worden als de capaciteit van ouders om specifiek met betrekking en in relatie tot hun kind te mentaliseren
  - Mentaliseren blijkt een relatiespecifiek (veeleer dan een veralgemeend) vermogen te zijn!

Een voorbeeld van ouderlijk mentaliseren

- Tinne, 3 jaar, mocht vandaag met mama en papa naar de kermis. Het was erg leuk en opwindend, ze zat op de paardenmolen, mocht eendjes vissen en nadien ook nog smoutebollen eten. Ze heeft een handtasje met schminkspulletjes gewonnen, dat ze trots mee naar huis draagt.

  Mama en papa moeten nog even naar de supermarkt, want vanavond komen er nog vrienden eten.

  In de supermarkt maakt Tinne een scène, ze laat zich huilend op de grond vallen.

- Mogelijke reactie van mama en papa (1):
  "Verdorie, Tinne is een verwend kind. Nu hebben we de hele namiddag voor haar over de kermis gelopen, en nu kan ze niet eens de moeite doen om zich hier een half uurtje te gedragen."
  - Gedrag wordt concreet genomen, er wordt niet stilgestaan bij de betekenis van en de beleving achter gedrag

- Mogelijke reactie van mama en papa (2):
  "Tinne is natuurlijk moe van de hele namiddag rond te lopen, ze heeft zoveel indrukken opgedaan, het was allemaal zo spannend. De supermarkt is er een beetje te veel aan."
  - De betekenis van en de belevingen achter het gedrag van het kind kunnen overwogen worden
- Mogelijke reactie van mama en papa (3):
  "Tinne is natuurlijk moe van de hele namiddag rond te lopen, de supermarkt is er een beetje te veel aan, maar we moeten hier nog even door want straks moet er eten in huis zijn. Misschien helpt het als ik haar met haar knuffel in het karretje zet, en uitleg dat ze zo meteen thuis wat kan rusten."
  - De betekenis van en de belevingen achter het gedrag van het kind kunnen overwogen worden
  - Er wordt rekening mee gehouden in hoe erop gereageerd wordt

- Mogelijke reactie van mama en papa (4):
  "Tinne is natuurlijk moe van de hele namiddag rond te lopen, de supermarkt is er een beetje te veel aan, maar we moeten hier nog even door want straks moet er eten in huis zijn. Ik word zelf ook wel een beetje nerveus, want er moet nog zoveel vanavond. Op momenten als dit moet ik wat uitkijken dat ik niet te ongeduldig word, want dan zit het er zo dadelijk vierkant tegen."
  - De betekenis en de belevingen achter het gedrag van het kind kunnen overwogen worden
  - Er is ook reflectie over de eigen innerlijke toestanden en impact daarvan op eigen gedrag en op het kind

Mentaliseren – Waarom belangrijk?

- Kunnen nadenken over eigen gedrag en dat van anderen als gemotiveerd vanuit en gedreven door een achterliggende binnenwereld, helpt om onze sociale wereld te navigeren, relaties op een constructieve manier aan te gaan en te onderhouden
  - Het helpt om rekening te houden met de ander, of te begrijpen waarom die bepaalde dingen doet of op een bepaalde manier handelt, hetgeen minder tot frustraties of hoogoplopende conflicten leidt
  - Het helpt om minder overspoeld te raken door gevoelens, en gevoelens en gedrag beter te kunnen reguleren en sturen
- ***Ouderlijk*** mentaliseren is specifiek van belang omdat:
  - het de ouder-kind relatie positief beïnvloed
  - het de ontwikkeling van het kind op verschillende vlakken bevordert
  - onder andere de ontwikkeling van mentaliserend vermogen bij het kind zelf

Het belang van 'congruent and contingent marked mirroring'

Attachment figure "discovers" infant's mind (subjectivity)

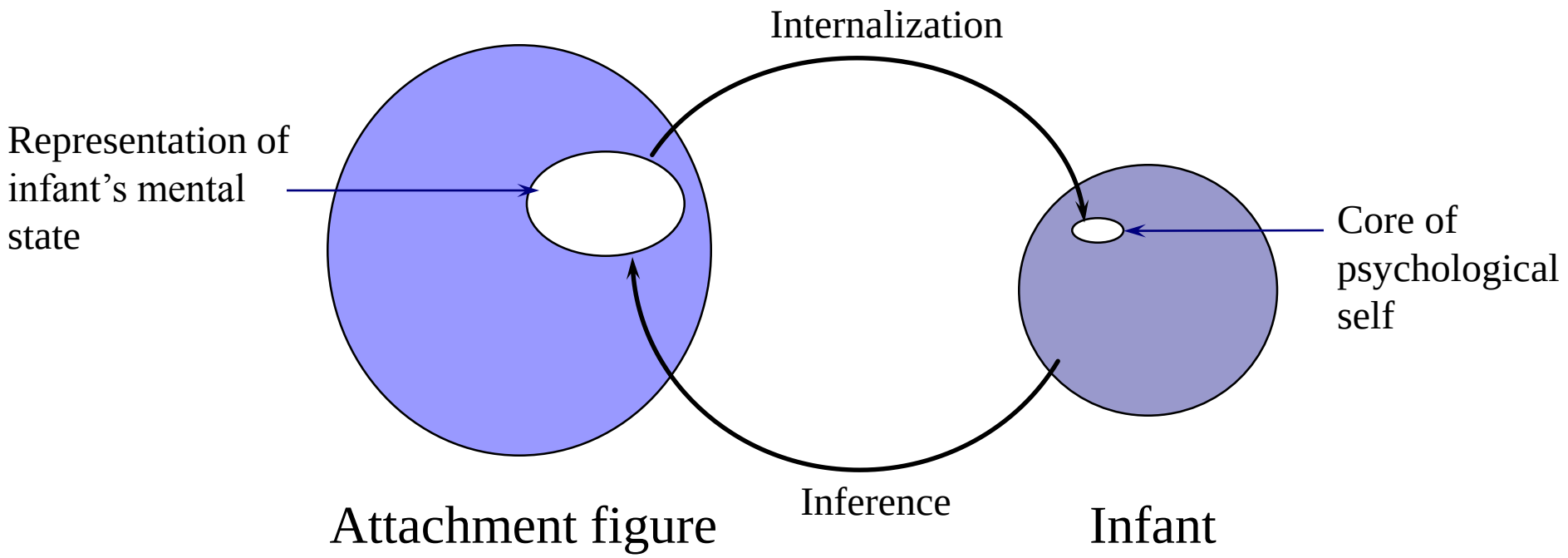

Infant internalizes caregiver's representation to form psychological self
Safe, playful interaction with the caregiver leads to the integration of primitive modes of experiencing internal reality ➔ mentalization

- Dergelijk voldoende goed co-regulerend aanbod in de vroege ouder-kind relatie bevordert dus:
  - het vermogen van het kind om stress, arousal, en affecten te reguleren
  - een veilige gehechtheidsrelatie tussen ouder en kind
    - Onderzoek heeft aangetoond dat ouderlijk mentaliseren (deels) de ‘transmission gap’ in de intergenerationele overdracht van gehechtheid kan dichten!
    - En daardoor (mogelijks) het vermogen van het kind om op een constructieve manier latere relaties aan te gaan en te onderhouden
  - de ontwikkeling van een coherent en essentieel positief zelfgevoel
  - de ontwikkeling van mentaliserend vermogen bij het kind

Ouders als “super-mentaliseerders” ?! Het is geen must, en het liefst zelfs niet

- De ontwikkeling van mentaliseren tijdens de vroege levensjaren is deels constitutioneel gedreven, deels een ontwikkelingsverworvenheid cf. GxE

  Bijv. het verwerven van ‘false belief’ rond de leeftijd van 4 jaar

- “Gewoon goede” ouders doen spontaan en intuïtief (cf. ‘intuitive parenting’; Papousek & Papousek, 1995) een aanbod dat de ontwikkeling van mentaliseren bevordert
- Waardoor in “gewoon ontwikkelende” gezinnen dit deel uitmaakt van de dagdagelijkse speelse interacties

  Bijv. hide-and-seek

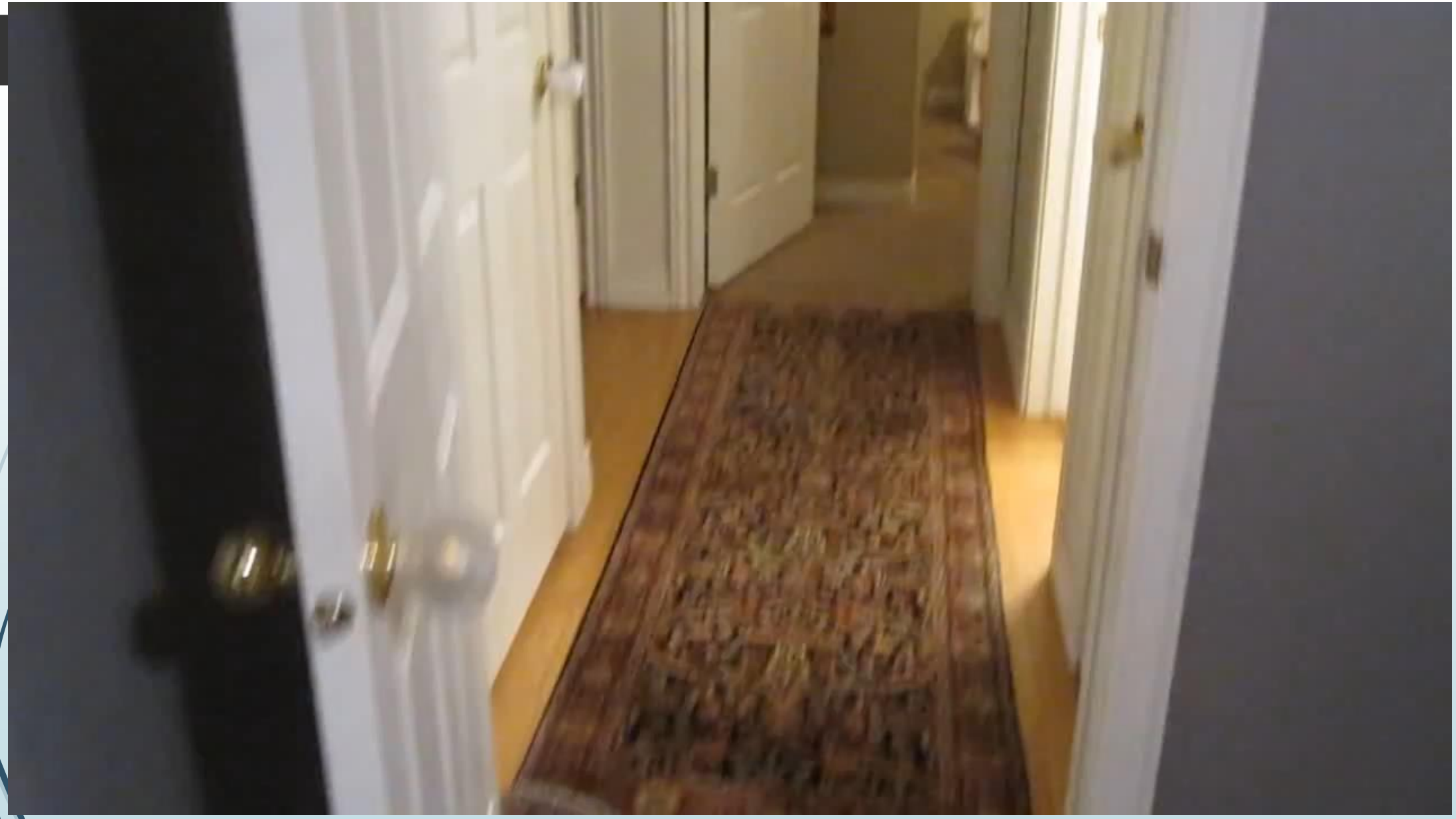

- Een ontwikkelingsbevorderend aanbod betreft veeleer een proces van match – mismatch – herstel, dan van voortdurende perfecte match tussen ouder en kind
  - Bijv. still face

- Onderzoek toont aan dat “gewoon goede” ouders slechts 30% van de tijd “matchen” met hun kind!
- Mismatches leren het kind arousal reguleren, aandacht richten, frustratie verdragen, wachten, etc.

Miscommunication and ‘messiness’ lie at the heart of

the development of self and self-regulation.

Miscommunication creates negative affect,

but, when interactive errors are repaired,

the negative is replaced by

positive affect in both infant and mother

(Tronick, 2007, p. 361)

Ouders als “super-mentaliseerders” ?! Het is geen must, en het kan zelfs niet

- Grote individuele verschillen tussen kinderen in de mate waarin ze kunnen profiteren van een voldoende goed ouderlijk aanbod (bijv. prematuur geboren, “moeilijk” temperament (reactiviteit))
- Naast de grote individuele verschillen tussen ouders (ook hier GxE; ‘underdeveloped mentalizing’: zie verder), is bij ieder van ons het mentaliserend vermogen voortdurend onderhevig aan schommelingen onder stress en arousal (cognitief belast zijn, moe zijn, ziek zijn, emotioneel belast zijn, etc.; ‘mentalizing breakdowns’: zie verder)

  Bijv. Tinnes ouders waren zelf al vermoeid van op de kermis rond te lopen en/of voelden de druk(te) van die avond dan nog eens vrienden te entertainen

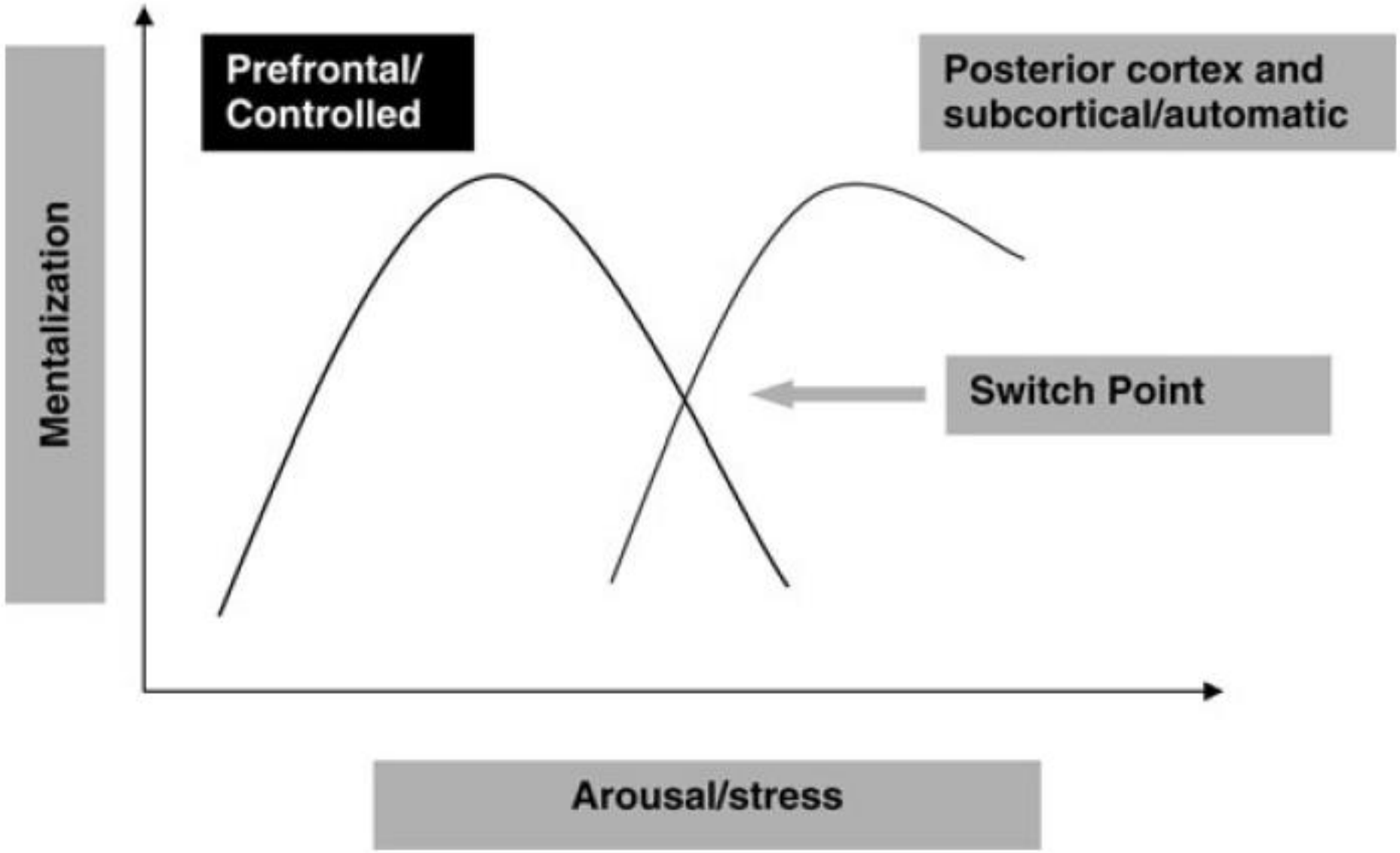

Figure 1. A biobehavioral switch model of the relationship between stress and controlled versus automatic mentalization (based on Luyten, Mayes, et al., 2009).

Mentalisatie als multidimensioneel construct
(Fonagy & Luyten, 2009)

Automatisch/impliciet

Bijv. moeder die speelt met haar kind

Gecontrolleerd/expliciet

Bijv. kind begint plots te wenen tijdens spel, moeder vraagt zich onmiddellijk af hoe dit zou komen

Intern gericht

Extern gericht

Moeilijkheid voor sommige ouders om zich in preverbale periode uitsluitend te kunnen richten op externe kenmerken zoals zichtbare gedragingen, gezichtsuitdrukkingen om zich een beeld te vormen van de interne toestanden van hun kind. Gebruik van bijv. video-feedback kan dan helpen (zie verder)

Gericht op zelf

Gericht op ander

Moeilijk evenwicht tussen zich voldoende kunnen inleven in de ander ('empathie') maar toch voldoende onderscheid kunnen maken tussen wat ikzelf voel en wat de ander voelt (zelf-ander differentiatie vs. zelf-ander diffusie)

Cognitief

Affectief

Moeilijkheid voor sommige ouders om het ouderschap niet overmatig cognitief en rationeel aan te pakken en te weinig in voeling met de gevoelswereld van hun kind, terwijl andere ouders zich gemakkelijk overspoeld weten door de affecten van het ouderschap

- “Goed” mentaliseren is dan gekenmerkt door een relatief en flexibel evenwicht tussen elk van deze dimensies, en risico op psychopathologie ontstaat dan daar waar er sterke en rigide onevenwichten in een of meerdere van deze dimensies heersen
- Inzicht in mentalisatie als een multidimensioneel construct helpt ook om mentalisatie te situeren t.o.v. vele andere verwante concepten, zoals:
  - Reflectief Functioneren (“offline”) – Mind-Mindedness (“online”)
  - Empathie (ander) – mindfulness (zelf)
  - Mentalized affectivity (vs. alexithymie; affectief) – Theory of Mind (cognitief, vooral eerst ontwikkelde testen)

  En dus ook de intussen talrijke instrumenten om mentalisatie in kaart te brengen (voor overzicht: zie Luyten, Fonagy, Lowyck, & Vermote, 2012)

Table X.

Illustrative List of Measures Assessing Dimensions of Mentalization

	Self-Other		Cognitive-Affective		Internal-External		Automatic-Controlled	
	Self	Other	Cognitive	Affective	Internal	External	Automatic	Controlled
Questionnaires								
Beliefs about Emotions Scale (Rimes & Chalder, 2010)	x	(x)	x	x	x			x
Toronto Alexithymia Questionnaire (Bagby, Parker, & Taylor, 1994)	x		x	x	x			x
Kentucky Mindfulness Scale-Describe and Act with Awareness subscales(Baer, Smith, & Allen, 2004)	x		x	x	x		(x)	x
Mindful Attention Awareness Scale (Brown & Ryan, 2003)	x		x	x	x		(x)	x
Levels of Emotional Awareness Scale (Lane, Quinlan, Schwartz, & Walker, 1990)	x	x	x	x	x			x
Psychological Mindedness Scale (Shill & Lumley, 2002)	x	x	x	x	x			x
Interpersonal Reactivity Index-Perspective Taking Subscale (Davis, 1983)		x	x	x	x			x
Empathy Quotient (Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen, & David, 2004)	x	x	x	x	x		(x)	x
Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (Salovey & Grewal, 2005)	x	x	x	x	x	x	(x)	x
Reflective Functioning Questionnaire (Fonagy & Ghinai, 2008)	x	x	x	x	x	(x)		x
Parental Reflective Functioning Questionnaire (Luyten, *et al.*, 2009)	x	x	x	x	x	(x)		x
Mentalization Stories Test for adolescents (Vrouva & Fonagy, 2009)		x	x	x	x	(x)		x
Interviews/Narrative Coding Systems								
Adult Attachment Interview-Reflective Functioning Scale (Fonagy, Target, Steele, & Steele, 1998)	x	x	x	x	x	(x)	(x)	x
Parent Development Interview-Reflective Functioning Scale (Slade, Aber, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2002)	x	x	x	x	x	(x)	(x)	x
Working Model of the Child Interview-Reflective Functioning Scale (Grienenberger, Kelly, & Slade, 2005)	x	x	x	x	x	(x)	(x)	x
Toronto Structured Interview for Alexithymia (Bagby, Taylor, Parker, & Dickens, 2006)	x		x	x	x		(x)	x
Mental States Measure and Grille de l'élaboration Verbale de l'Affect (Bouchard, *et al.*, 2008)	x	x	x	x	x	(x)	(x)	x

Parental Reflective Functioning a.h.v. WMCI

- Opbouw van het interview
  - Openen en thema introduceren
  - Van (vooral) reflectie over eigen innerlijke wereld

    naar (ook meer) reflectie over innerlijke wereld van kind
  - Van daar-en-toen via hier-en-nu naar projectie in toekomst – reflectie over "later met dit kind"
- Permit vs. demand vragen
  - Permit: de ouder mag zijn/haar vermogen tot PRF tonen, maar er is geen expliciete vraag tot het spreken over mentale toestanden; de ouder kan hier dus een reflectief antwoord geven, maar dat hoeft niet

    Bijv. "Welk gedrag van je kind vind je het moeilijkst om mee om te gaan?" (Vraag 6)
  - Demand: er wordt van de ouder expliciet gevraagd om zijn/haar vermogen tot PRF te tonen, hier zou de ouder reflectief moeten antwoorden

    Bijv. "Wat denk je dat er in hem/haar [kind] omging?" (Vraag 6b)

- Interview = middel tot doel
- Doel = inschatten en ondersteunen van PRF in klinische praktijk
- Belang:
  - Helpt begrijpen hoe kwetsbaarheden worden overgedragen van generatie op generatie, en dus hoe kindontwikkeling (gehechtheid, maar ook sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling) adaptieve dan wel maladaptieve trajecten kan kennen
  - Helpt begrijpen wat ‘goed genoeg’ ouderschap is en biedt aanknopingspunten voor begeleiding van ouders in hun ouderschap

Inschatten van PRF a.h.v. WMCI

- Types RF (hoofdcategorieën):
  A. Bewustzijn van de aard van mentale toestanden
  B. Expliciete pogingen om mentale toestanden onderliggend aan gedrag uit te dagen
  C. Ontwikkelingsaspecten van mentale toestanden
  D. Mentale toestanden in relatie tot de interviewer

Nr.	Hoofdcategorie	Nr.	Subcategorie	Beschrijving
A	Bewustzijn van de aard van mentale toestanden	A1	Opaakheid van mentale toestanden	We kunnen niet altijd weten wat de ander denkt/voelt (“misschien”); verschillende alternatieven worden gegeven, uiting van onzekerheid
		A2	Misleidende mentale toestanden	Bewustzijn dat kind/volwassene andere emoties ervaart dan hij/zij vertoont
		A3	Erkenning van de beperkingen van inzicht	De kennis omtrent wat er zich in de mind van een ander afspeelt, is beperkt
		A4	Uitingen van (gepaste) normatieve oordelen	Erkenning dat een bepaalde reactie ontwikkelingsmatig en psychologischerwijs normaal is
		A5	Defensieve aard van bepaalde mentale toestanden	Een mentale toestand kan aangepast worden om negatief affect te reduceren
B	Expliciete pogingen om mentale toestanden onderliggend aan gedrag uit te dagen	B1	Accuraat toeschrijven van mentale toestanden aan zelf of ander	Gedrag krijgt betekenis in termen van mentale toestanden
		B2	Gevoelens betreffende een situatie zijn mogelijks niet gerelateerd aan observeerbare aspecten	Eigen affect of affect van kind is niet verbonden met externe, observeerbare situatie
		B3	Erkenning van diverse perspectieven	Een gedrag of situatie kan door zorgfiguur en kind anders beleefd worden
		B4	Eigen mentale toestand meenemen in interpretatie van gedrag van de ander	Erkenning dat de interpretatie van een gebeurtenis verstoord kan zijn door eigen gedachten en gevoelens
		B5	Mentale toestanden evalueren vanuit de impact op gedrag/mentale toestand	Erkenning dat eigen mentale toestand een rol kan hebben op gedrag/mentale toestand van zichzelf of het kind
		B6	Waarneming van iemand door anderen	Bewustzijn van hoe de perceptie van anderen over zichzelf gerelateerd is aan eigen en andermans acties en reacties
		B7	Herinneren van en denken aan mentale toestanden	Capaciteit om spontaan en levendig na te denken over gedachten en gevoelens van zichzelf en kind
C	Ontwikkelingsaspecten van mentale toestanden	C1	Een intergenerationeel perspectief innemen, verbanden leggen over generaties	Bewustzijn dat eigen gedachten vanuit eigen kindertijd ouderschap beïnvloeden en dus de ervaring bij het kind over zichzelf en anderen
		C2	Een ontwikkelingsperspectief innemen	Mentale toestanden kunnen veranderen, oa gerelateerd aan leeftijd
		C3	Gedachten en gevoelens over kindertijd herzien	Tussen kindertijd en volwassenheid veranderen gedachten, gevoelens betreffende de wereld
		C4	Veranderingen van mentale toestanden tussen verleden-heden en heden-toekomst	Zorgfiguur merkt op dat er tussen 2 tijdstippen bij zichzelf of het kind veranderingen zijn in het begrijpen van gevoelens
		C5	Voorstelling van transactionele processen tussen ouder en kind	Er is een interactie tussen 2 mentale toestanden: het kind beïnvloedt de mentale toestand van de zorgfiguur en omgekeerd. Let op: Er moeten minstens 3 opeenvolgende transacties in een paragraaf voorkomen om C5 te kunnen scoren.
		C6	Begrip van affectregulatie	Zorgfiguren hebben de capaciteit om spanning bij het kind te reguleren
		C7	Bewustzijn van gezinsdynamieken	Onafhankelijkheid van mentale toestanden binnen een gezin
D	Mentale toestanden in relatie tot de interviewer	D1	Gescheiden geesten	Erkenning van gescheiden geschiedenis, ervaring en mentale toestand bij de interviewer
		D2	Niet-weten	Erkenning van ambiguïteiten in het narratief en aanbieden van toevoegende informatie die verduidelijkt
		D3	Emotionele attunement	Maken van accurate referenties naar de waarschijnlijke impact op de interviewer

- 11-puntenschaal: -1 tot 9

- **Score -1 = negatieve RF**
  - Verwerping RF
  - Niet-geïntegreerd, bizar of ongepast

  Bijv. “Wanneer ik aan het bellen ben met vrienden, daagt ze me uit door heen-en-weer te rennen, en de enige manier om haar rustig te krijgen is haar te slaan”

- **Score 1 = afwezige RF**
  - Ontbrekende, maar niet verwerpende, RF (zonder overte vijandigheid)
  - Zelfdienend

  Bijv. “Hij blijft gewoon ronddraaien, en houdt niet op”

- **Score 3 = beperkte RF**
  - Naïef of simplistisch, ééndimensioneel
  - Overanalytisch of hyperactief RF
  - Overdreven focus op persoonlijkheid en gedrag

  Bijv. “Als hij moe is of zo, dan wordt hij prikkelbaar”

- **Score 5 = gewone RF**
  - Model van de mind van zichzelf en ander
  - Consistent, coherent en duidelijk

  Bijv. “Ik word dan ongeduldig als ik vanalles geprobeerd heb en ik haar niet getroost krijg. Maar ik weet dat dat komt omdat ik me machteloos voel, en dat ongeduldig reageren niet helpt, integendeel, dan voelt zij dat ook, dat maakt het dan weer lastiger voor haar…”

- **Score 7 = gemarkeerde RF**
  - Origineel perspectief, verrassend
  - Meerdere mentale toestanden toegekend aan een persoon in relatie tot een ander
  - Veel detail in gedachten en gevoelens, uitgewerkt

  Bijv. "Soms… vaak als er bezoek is, dan geraakt hij helemaal opgewonden, en ik snap dat wel: da's nieuw en hij krijgt dan veel aandacht, en da's leuk, maar zo echt *over the top*, en ik probeer hem dan toch wat rustiger te krijgen, dan kan hij er meer van genieten, en ik ook… en ook achteraf weet hij er vaak van, en daar wil ik hem dan toch een beetje voor behoeden… en tegelijk is het ook wel fijn om hem zo sociaal bezig te zien"

- **Score 9 = uitzonderlijke RF**
  - Zelfs bij emotioneel zeer moeilijk onderwerp, blijft mentalisatievermogen behouden
  - Complex, causaal, verrassend maar coherent

- Een gemiddelde RF-score is een 5

  → perceptieve en sensitieve ouders: scores tussen 6 en 8

- De scoorder kent meestal oneven scoringspunten toe. De even scoringspunten kunnen toegekend worden als de ouder niet volledig voldoet aan de criteria voor een hogere, oneven schaal. In een aantal situaties moet de score met 1 punt verlaagd worden:
  - Voortdurende lapsus in de 2e of 3e persoon
  - Incoherentie: gekarakteriseerd door contradicties, inconsistenties, lapsussen, shifts in persoon, irrelevanties, verstoringen
  - Het gebruik van directe tijd als substituut voor het vertellen van een verhaal in narratieve vorm
  - Niet antwoorden op de vraag: veranderen van onderwerp en antwoorden op iets wat niet gerelateerd is aan de vraag

    Wanneer de ouder start met een antwoord op de vraag en geleidelijk aan een andere richting inslaat, dient dit niet bestraft te worden

- Enkel hoog op RF scoren als beschrijvingen ook ***expliciete*** reflectieve stellingen en mentale toestanden bevatten
- Niet als:
  - Affectieve inhoud of affectieve intensiteit
  - Uitgebreide beschrijvingen van voorkeuren, karakteristieken en gedragingen van het kind
  - Affectief beladen woorden (bijv. intense gevoelsbeschrijvingen)
  - Aangeleerde, veralgemeende of cliché-antwoorden

    Uitzondering: het gebruik van een uitdrukking, gevolgd en ondersteund door persoonlijke ervaringen
  - Gebruik van diagnostische terminologie of verwijzingen naar psychische gezondheid als (enige) verklaring voor het gedrag van het kind
  - Reflecties op hypothetische situaties

    Uitzondering: wanneer het antwoord gelinkt is aan huidige, actuele gevoelens en gebeurtenissen

Illustratie 1: mama van Lotte

Welk gedrag van Lotte vind je het moeilijkst om mee om te gaan?

Als ze zo aan mij hangt, zo ja, mama's kindje is.

Kan je daar een voorbeeld van geven?

Ja, ze kan zo, zo 's avonds als ze moe is, kan ze zo op mijn schoot zitten en daar blijven hangen, en als Y [vader] haar wil pakken dan is 't wenen. Of als iemand anders ze wil pakken.

Hoe voel je je dan als dit gebeurt?

Euh, eigenlijk, je kunt daar niet heel veel aan doen, want je voelt je dan machteloos, ze is dan flauw en zeurderig, en dan heb je zoiets van "doe niet zo flauw, kinneke" dus ja…

(…)

Wat denk je dat de reden is van dit gedrag?

Euhmm (lacht) ik denk dat ze gewoon graag aandacht heeft. Ja, dat ze haar zin wilt krijgen (…) dat zijn kinderen zeker?

Illustratie 2: papa van Sam

Wat voel je dan als ze dat probeert?

Ik weet dat dat normaal is voor haar dat ze dat probeert, nieuwsgierigheid en die radio en die knopjes, en ik begrijp dat wel, maar ze moet ook grenzen hebben, ze moet weten wat mag en niet mag, en daar heb ik het wat moeilijk mee, en dat is omdat ik nogal redelijk gevoelig ben en weet van als ik het haar ga verbieden, dan gaat ze wenen, maar het moet gewoon zo, ze moet luisteren.

Wat denk je dat de reden is van dat gedrag?

Dat kind gaat spelen en zoeken naar iets nieuws, en heel veel nieuwsgierigheid, bijv. die knopjes. Alles wat nieuw is wilt ze ontdekken. Ook leren grenzen stellen, als ze weet dat iets niet mag, doet ze het toch iedere keer opnieuw om te kijken als ze het nu wel zou mogen, dus ik denk toch wel kijken van hoe ver ze kan gaan en hoe ver liggen de grenzen. Het ontdekken…

Een beetje de grenzen opzoeken dus.

Ja zoiets. Maar zeker weet ik dat natuurlijk ook niet he, dat is wat ik denk. Ook omdat… als ik haar erop wijs dat het echt niet mag, dan wordt ze kwaad, soms heel heftig. Als ik merk dat ze echt over haar toeren geraakt, pak ik haar wel even op en probeer ik haar te sussen. Dan voelt ze dat ze niet zomaar over me heen kan lopen, maar dat ik er tegelijkertijd nog altijd wel ben voor haar.

Overzicht

1. Situering van klinische interviews binnen het klinisch instrumentarium

2. Het 'Working Model of the Child Interview' &
   Parental Reflective Functioning (PRF)

3. Mentaliseren bevorderend werken met ouders van infants

Inschatten van PRF:

- Geeft zicht op "gemiddeld" niveau van deze ouder
- Geeft zicht op kwetsbaarheden en veerkracht van deze ouder m.b.t. verschillende dimensies en facetten van RF (zie eerder)
- Cave!: (emotionele) stress en arousal inhibeert vermogen tot mentalisatie (zie eerder)

> *There is no context more likely to induce a loss of mentalizing than family interactions. It is within the family that relationships tend to be at their most fraught, their most loving and their most intense emotionally; in other words, the family is an environment with the potential to stimulate a loss of mentalizing in one or more members of the family, on a daily basis.*
> (Fonagy & Allison, 2012, p. 24)

  - Belang van ook in te schatten of het eerder een verhaal van 'underdeveloped mentalizing' dan wel van 'mentalizing breakdowns' is – vaak en-en!

- Biedt aanknopingspunten voor interventies

Bijv. 'underdeveloped mentalzing' → MBT

'mentalizing breakdowns' → ondersteunen van PRF dat onder gewone omstandigheden 'goed genoeg' is, maar onder stresserende omstandigheden onder druk is komen te staan

Mentalisation-Based Treatment (MBT)

- Oorspronkelijk voor volwassenen met BPD (Bateman & Fonagy, 2004)
- Maar intussen allerlei "varianten" voor verschillende doelgroepen (zie Bateman & Fonagy, 2012 en Midgley & Vrouva, 2012)
- Waaronder voor ouders van infants:
  - Parents First (Goyette-Ewing et al., 2003; Slade, 2007): preventief groepsaanbod
  - Minding the Baby (Sadler et al., 2013; Sadler, Slade, & Mayes, 2006; Slade, 2007; Slade et al., 2005): thuisbegeleiding voor at-risk moeders
  - New Beginnings (Baradon et al., 2008; Sleed, Baradon, & Fonagy, 2013): moeders in gevangenis
  - Mentalisation-Based Treatment for Parents (MBT-P; Nijssens, Luyten, & Bales, 2012): moeders met BPD

MBT-P – Behandelfasen

- Beginfase
  - Inschatten van PRF en ouder engageren in behandeling
  - Via:
    - Opbouwen van een werkrelatie
    - Psycho-educatie over mentalisatie en behandelprogramma
    - Formuleren van behandeldoelen
- Middenfase
  - Ondersteunen van PRF via video-feedback op ouder-infant interacties (vrij spel, “moeilijke” momenten, momenten van ouderlijke sterktes)
- Eindfase
  - Opstellen van follow-up plan

MBT-P – Behandelprincipes

- Basishouding = ‘not knowing’
  - Expliciet en actief identificeren, legitimeren en aanvaarden van verschillende mogelijke alternatieve perspectieven, door gedetailleerd ervaringen (veeleer dan verklaringen) te bevragen
  - ‘Stop and rewind’
  - Verdragen van onzekerheid
  - Stimuleren van nieuwsgierigheid naar mentale toestanden
  - Helpen erkennen dat ervaringen van kind niet samenvallen met die van ouder
  - Modelleren van RF door containment, oogcontact, ‘motherese’, gemarkeerde affectspiegeling, etc. te bieden aan kind tijdens ouder-infant therapie
- Interventies
  - Eenvoudig, begrijpelijk
  - De ouder actief betrekkend
  - Rekening houdend met de defecten (‘underdeveloped’) in mentalisatievermogen van de ouder

- Focus op huidige mentale toestanden
  - Veeleer dan op gedrag
  - Huidige activiteiten of interpersoonlijke interacties
  - De ouder helpen betekenis te geven aan het gedrag van het kind, zijn/haar kind te begrijpen in termen van wat deze voelt en denkt, veeleer dan in termen van hoe deze zich gedraagt
  - Door samen met de ouder de signalen van het kind te observeren, en te reflecteren over wat het kind daarmee tracht te communiceren en hoe dit de ouder beïnvloedt
  - Dit impliceert een voortdurende switch tussen mentaliseren over zelf, ander (infant) en de ouder-infant interactie

- Focus op affecten
  - Trachten het affect te vatten in de onmiddellijkheid van het moment, niet zozeer in relatie tot wat de ouder aan het zeggen is (inhoud van het verhaal), maar veeleer in relatie tot wat zich nu aan het voltrekken is tussen ouder en kind
  - Dit helpt om de primaire affectieve ervaring in verband te brengen met de bijhorende symbolische representatie, en dus om de ouderlijke secundaire representaties te versterken
  - Hier-en-nu emoties ervaren, benoemen, differentiëren, representeren, en kaderen in de huidige context
  - Cave!: dit kan sterke gevoelens oproepen bij de ouder (arousal), die mentalisatievermogen kunnen inhiberen (zie eerder)
    - Steungevende interventies, zoals prijzen (zie verder) en empathie
    - Alterneren tussen bevragen van affecten en gedachten uit het (recente) verleden en affecten en gedachten uit het hier-en-nu

- Modelleren van PRF
  - In naam van het kind spreken
  - Mentale toestanden van het kind naar hem/haar toe benoemen
- Focus op ouderlijke sterktes
  - Verlaagt arousal en creëert aldus mogelijkheden om mentalisatievermogen te versterken
  - Maakt de ouder meer bereidwillig om interventies te aanvaarden en eruit te leren
  - Creëert mogelijkheden om te focussen op ouderlijke kwetsbaarheden: ‘stop, rewind and explore’

- Uitdagen en prijzen
  - Uitdagen: wanneer de ouder blijk geeft van ‘pseudo-mentaliseren’ = denken in termen van mentale toestanden, maar zonder verband met de huidige realiteit
  - Prijzen: wanneer de ouder blijk geeft van mentaliseren, hem/haar helpen exploreren wat de voordelen van mentalisatie zijn voor zichzelf, zijn/haar kind en de ouder-kind relatie, in termen van het reguleren van sterke affecten en het wijzigen van negatieve representaties

- Mentaliseren in de huidige/hier-en-nu ouder-infant relatie
  - Eerst de ouder-kind interactie zich laten ontwikkelen, de ouder de leiding laten nemen, waardoor het eigene van de ouder-kind interactie tot uiting kan komen, veeleer dan onmiddellijk willen interveniëren
  - Immers: wat zich in de therapiekamer voltrekt, is wellicht een accurate weerspiegeling van ouder-kind interacties zoals die zich in de thuisomgeving ook voltrekken, en zijn dus dankbare aanknopingspunten om samen met de ouder te mentaliseren over de ouder-kind relatie
  - De ouder aanmoedigen om na te denken over de relatie waarin hij/zij op dit moment met dit kind zit, met de bedoeling de aandacht van de ouder te richten op de mind van een ander, m.n. de mind van het kind, en de ouder te helpen reflecteren over zijn/haar percepties van zichzelf, zijn/haar kind en hun relatie, en deze percepties tegen het licht te houden van andere mogelijke alternatieve perspectieven

‘Goed genoeg’ PRF ondersteunen

- Gericht op: de ouder helpen zijn/haar verhaal met dit kind te maken
  - Achter elke ouder-kind interactie zit een verhaal
  - Naarmate we symptomen en klachten kunnen begrijpen en kaderen binnen ‘het verhaal van de dyade/triade’, d.i. kunnen mentaliseren, verliezen ze vaak hun functie
  - Ze worden deel van een verhaal, opgenomen in de gezamenlijke geschiedenis
  - Nieuwe betekenissen kunnen ontstaan
  - Evenals nieuwe relationele patronen en nieuwe wijzen van omgaan met elkaar

- Balanceren van receptiviteit en directiviteit
  - Wees receptief en open voor wat ouder brengt
    - Blijf “op je handen zitten” wanneer de ouder aan het woord is
    - Geef de ouder de ruimte om zijn/haar verhaal te brengen
  - Wees directief in het exploreren
    - Voor sommige ouders of op sommige momenten is uitnodigen tot verder vertellen voldoende
    - Gebruik helpende ‘probes’, zodat weinig ruimte wordt gelaten voor vermijding

      Moeizamer “op verhaal komen” kan te maken hebben met:
      - Ouders met beperktere narratieve capaciteiten (cf. ‘underdeveloped’)
      - Een spannender thema dat aanzet tot vermijding en weerstand
        - Tegen de angst om weer in contact te komen met een lastig gevoel
        - Tegen de angst dat de therapeut het verhaal niet goed aankan
  - Wees, wanneer gepast, directief in het bieden van psycho-educatie

- Actief nieuwsgierig zijn: communiceert naar ouder toe dat ‘samen denken over’ een actieve en vanzelfsprekende manier is om naar ervaringen en gebeurtenissen te kijken

  Bijv. “Waarover kan ik vandaag helpen denken?”

- Bedachtzaam onzeker zijn: ‘expert onder experten’

  Bijv. “Jullie zijn de experten over jullie kind en jullie gezin, ik heb wat expertise in samen zoeken en in hoe kinderen ontwikkelen”

- Alledaagse anekdotes: de bouwstenen om samen te reflecteren over een dynamische binnenwereld

  → drie helpende vragen:

wat te leren?
waarom?
hoe kan ik helpen?

- Luidop denken in nomadische taal: alsof-, speelse taal, in voorwaardelijke wijs (bijv. “Zou het kunnen dat…?”), waarin het samen zoeken naar betekenis tot uitdrukking komt
  - Gericht op mogelijke ideeën te “zaaien”, veeleer dan op het overbrengen van expertkennis en –advies
  - Belang van het gebruik van beelden en metaforen, zoveel mogelijk aansluitend bij de beleving van de ouder
- Stilstaan bij: vertragen of ‘stop and rewind’

  Bijv. “Wacht ‘ns even, dat klinkt interessant, laten ons daar samen even dieper bij stilstaan…”

- Op die manier krijgt ouderbegeleiding vorm als:
  - heen-en-weer tussen flarden van betekenis en het ruimere verhaal
  - co-constructie tussen ouder en therapeut: gezamenlijk komen tot nieuwe betekenissen

    Bijv. “Zo had ik het nog nooit gezien…”, “Daar had ik nog nooit over nagedacht…”
  - heen-en-weer tussen reflexmatig handelen op momenten van stress en emotie (‘react’) en reflectie vanuit spreken en “spelen” (‘respond’)

Basisuitgangspunten

- Teneinde ouders te helpen hun kind ‘in mind’ te houden, dienen we als therapeut de ouder ‘in mind’ te houden
- Itv de belangrijke link tussen mentaliserend vermogen en stress/arousal impliceert dit dat de ouders helpen om hun eigen intense gevoelens (weer) gereguleerd te krijgen, hen helpt om ruimte te maken om zich hun kind te kunnen ver-beelden als onderscheiden maar toch verbonden
- Doel is bij de ouders oprechte nieuwsgierigheid naar de binnenwereld van hun kind te ontwikkelen en/of te ondersteunen (“waarom zou ons kind nu precies dit doen in deze situatie?”) vs. actie-reactie denken (“als hij [dit] doet, dan doen wij [dat]”)
- Belang van speelsheid als hulpverlener, en ouders te helpen om dat stukje speelsheid te (her)vinden, bijv. af en toe iets met humor durven zeggen of bevragen

Iets om over te reflecteren ter afsluiting

- Neem het klinisch vignet bij de start van dit seminarie opnieuw ter hand
- Wat biedt een mentalisatieraamwerk, een meer diepgaand inschatten van PRF, aan meerwaarde bovenop je intuïtieve buikgevoel bij aanvang?